

ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Інна ХОДУЛІЙ,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: Наталія ВЛАСЕНКО,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті розглянуто значення туристичних ресурсів екологічного туризму в початковій школі. Досліджено поняття екологічний туризм, туристичні ресурси, проаналізовано види туристичних ресурсів екологічного туризму в початковій школі. Зосереджено увагу на особливостях туристичних ресурсів в проведенні екологічного туризму в початковій школі.*

***Ключові слова:** екологічний туризм, туристичні ресурси, початкова школа, початкові класи.*

TOURIST RESOURCES OF ECOLOGICAL TOURISM IN PRIMARY SCHOOL

Inna KHODULIY

***Abstract.** The article considers the significance of tourist resources of ecological tourism in primary school. The concept of ecological tourism, tourist resources is studied, types of tourist resources of ecological tourism in primary school are analyzed. Attention is focused on the peculiarities of the behavior of tourist resources of ecological tourism in primary school.*

***Keywords:** ecological tourism, tourist resources, primary school, primary classes.*

У другій половині XIX століття в екотуризм активно показує себе в Україні. Почали формуватися туристичні регіони Карпатський та Кримський регіон [7]. Сам термін екотуризм є відносно новим поняттям у туристичній індустрії. Його вперше запропонував мексиканський економіст Гектор Себальос – Ласкурейн (Ceballos Lascurain). На його думку, екологічний туризм – це поєднання подорожі та дбайливого ставлення до природи, що дозволяє поєднати задоволення від її дослідження та

вивчення її флори і фауни з можливістю зробити свій внесок у її збереження. Найпростіша форма екотуризму – це поїздка в природу. Більш розвинений екотуризм охоплює такі сфери, як тваринний і рослинний світ, різноманітність форм життя, охорону навколишнього середовища та культурну спадщину. В загальному значенні, екотуризм є важливим інструментом для сталого розвитку регіону [2, 12].

У порівнянні з іншими видами туризму, екотуризм підкреслює свою винятковість з точки зору соціальної та економічної значущості. Ці характеристики включають:

- використання відносно великих територій незайманої природи та місць, що мають природну цінність;
- надання фінансової підтримки заходам, спрямованим на збереження природи, фінансування відвідуваних місць;
- мінімізація негативного впливу на природу;
- покращення екологічної освіти серед молодшого покоління;
- популяризація фізичної активності серед туристів;
- виховання морально-етичного ставлення до природи [4, 12].

Активну роль у розвитку цього виду туризму відіграють як міжнародні екологічні, туристичні, так і природоохоронні організації. Під егідою ЮНЕСКО ініційовано кілька програм, спрямованих на поліпшення стану навколишнього середовища. Серед них ЮНЕП (UNEP: United Nations Environment Programme) діяльність якої спрямована на підвищення обізнаності про стан навколишнього середовища. Важливою і значущою у сфері збереження навколишнього середовища є робота Міжнародного союзу охорони природи (МСОП, International Union for Conservation of Nature – IUCN). Саме ця організація публікує Червоний список видів рослин і тварин, які перебувають під загрозою зникнення, а отже, певною мірою сприяє їхньому збереженню. Для захисту збереження та розвитку екотуризму Всесвітній фонд природи (WWF) обрав гігантську панду своєю емблемою. Фонд зобов'язується сприяти розвитку екотуризму і виділив на це значні кошти. Низка неурядових організацій, також працюють і на Україні, для прикладу, Національний екологічний центр України (НЕЦУ), Всеукраїнська екологічна федерація та інші [10].

Індустрія екотуризму має важливу роль у розвитку господарського комплексу та економіки на різних рівнях – національному і регіональному. Вона сприяє створенню нових

робочих місць, розвитку індустрії, що спеціалізується на наданні екотуристичних послуг, а також збільшенню доходів місцевого населення. Крім того, екотуризм стимулює розбудову соціальної та виробничої інфраструктури в туристичних регіонах і збільшує надходження до бюджету місцевих громад і держави в цілому [1, 11].

Існує велика кількість різновидів екотуризму, які класифікуються за різними критеріями. Одним із таких критеріїв є ступінь заповідності території. Відповідно до цього, екотуризм поділяють на два основних напрямки (*таблиця 1*): перший – це класичний екотуризм, що охоплює заповідні території та водні акваторії; другий – екотури, що проводяться за межами природоохоронних зон.

Таблиця 1 – Види екологічного туризму

Вид	Характеристика
<i>Рекреаційний</i>	Один з найпоширеніших видів туризму який має на меті відпочинок на природі
<i>Науковий</i>	Найменш популярний вид, оскільки передбачає участь у різних типах експедицій. Природничі експедиції та виїзди, які були б цікаві більше науковцям. До таких відносяться тури в особливо охоронювані природні території (ООПТ)
<i>Пізнавальний (освітній)</i>	Це навчальні, науково-популярні та тематичні екскурсії, що проводяться на спеціальних екологічних стежках, заповідниках та національних парках.
<i>Подорожі до природно-заповідних зон</i>	Він приваблює безліч туристів, яких вабить унікальність та екзотичність природних об'єктів і явищ заповідної території. Іноді супроводжується різними демонстраціями активності гейзерів; кольоровим освітленням, музичним супроводом тощо)
<i>Пригодницький</i>	Асоціюється з активними способами пересування та відпочинку на природі, такими як альпінізм, скелелазіння, льодолазіння, спелеологія, альпінізм та багато інших видів діяльності. Піший туризм, водний туризм, гірські лижі, гірський велосипед, каньонінг, кінний туризм, катання на гірських велосипедах, дайвінг, парапланеризм тощо.

Ще однією класифікацією є розподіл екотуризму за метою подорожі. Найбільше екотуристів приваблюють природні атракції, такі як гори, ущелини, печери, озера та річки. Тут можна поєднати пізнавальний та рекреаційний елементи як активного,

так і пасивного відпочинку. Подібну класифікацію також пропонує Піменов В. [7, 8].

Особливу увагу заслуговують новітні та ультрасучасні напрямки екотуризму, які стали популярними порівняно нещодавно, але вже мають велику кількість прихильників, особливо серед молоді. Ці нові формати екотуризму швидко розвиваються і набувають все більшої популярності.

Тури «birdwatch» – вид орнітологічних турів, які мають на меті спостереження за птахами. Залежно від тривалості поїздки, проживання та харчування також можуть бути включені у вартість туру. Однак все більше людей намагаються займатися цим видом туризму самостійно.

Ще один цікавий вид відпочинку, геотуризм, швидко набув популярності серед туристів з усього світу. Геотуризм – це вид туризму, спрямований на відпочинок і вивчення різних геологічних утворень: окремих відслонень гірських порід, мінералів, скель і т. ін.

Джайлоо-туризм – це практика проживання протягом певного періоду часу в недоторканому племені, яке не зазнало змін цивілізаційного впливу, а також живе далеко від міських територій, тобто у природному середовищі, в умовах натурального господарства. Туристи залишаються наодинці з собою і природою, без різноманітних благ цивілізації [6, 12].

Отже, незалежно від відомих класифікацій та видів екологічного туризму можна зазначити, що всі вони переслідують спільні цілі та завдання:

- гармонізація відносин між природою, суспільством та економікою;

- насолода і задоволення від перебування в природному середовищі;

- відновлення фізичних і душевних сил;

- формування у мандрівника почуття відповідальності за долю і майбутнє навколишнього світу та ін.

Україна володіє багатим природним середовищем і завдяки своєму вигідному географічному положенню має сприятливі природні та рекреаційні ресурси, які можуть бути використані для розвитку екологічного туризму в країні.

Ресурси – це всі джерела та умови для отримання матеріальних і духовних благ, необхідних людині, і які можуть бути реалізовані за допомогою існуючих технологій та соціально-

економічних умов [3, 5, 9]. Оскільки екологічні ресурси є складовими частинами природи, їх можна поділити на «природні ресурси» та «природно-антропогенні ресурси». Перша група включає геологічні, топографічні, кліматичні, водні та рослинні ресурси, тоді як до другої відносяться ресурси, що мають значний вплив людської діяльності, наприклад, ботанічні сади, дендропарки та зоопарки.

Територія України поділяється на кілька природних зон, зокрема зони мішаних лісів, лісостепу та степу, кожна з яких має свої унікальні природні ресурси. Найбільш популярними і важливими рекреаційними регіонами країни залишаються Карпати, а також узбережжя Чорного та Азовського морів. Україна славиться своїм біорізноманіттям, яке налічує понад 70 000 видів живих організмів, серед яких більше 27 000 видів рослин і понад 45 000 видів тварин [10]. Окрім того, заповідники та природні території займають 10,6 мільйона гектарів, що становить 17,6% від загальної площі країни.

Україна, обираючи європейську модель розвитку екотуризму, орієнтується на охоронювані природні території, що є характерним для багатьох європейських країн. Це дозволяє ефективно зберігати природні ресурси і одночасно розвивати туризм, який сприяє збереженню екологічної рівноваги. У зв'язку з цим екологічні ресурси України можна поділити на кілька категорій:

Природні ресурси, такі як рельєф, водні об'єкти, флора та фауна України, що становлять значну цінність для розвитку екотуризму. Унікальні природні території, зокрема охоронювані території, природні резервати, заповідники та акваторії, які є важливими для дослідження та збереження природної спадщини країни.

Природно-антропогенні ресурси, до яких відносять території, що були модифіковані людиною, але зберігають важливу екологічну значущість, такі як національні природні парки, регіональні ландшафтні парки та інші природоохоронні об'єкти. Території, які зазнали негативного впливу людської діяльності, наприклад, індустріальні і постіндустріальні ландшафти, полігони для твердих побутових відходів, але які можуть бути використані для розв'язання екологічних проблем, таких як підприємства для очищення каналізаційних стоків або сміттесортувальні комплекси.

Таким чином, Україна має великий потенціал для розвитку екотуризму завдяки своїм природним і антропогенним ресурсам,

які забезпечують можливості для сталого розвитку туризму, сприяють збереженню біорізноманіття та екологічних систем.

Отже, до основних ресурсів екологічного туризму можна віднести наступні категорії:

1. *Природні ресурси*, що включають географічні особливості території, зокрема рельєф, водні об'єкти, а також флора і фауна, що складають унікальну природну спадщину кожної місцевості. Природні території, що мають особливу цінність для туризму, зокрема охоронювані природні зони, природні резервати та акваторії, які ваблять туристів своєю красою, чистотою і багатством біорізноманіття.

2. *Природно-антропогенні ресурси* – об'єкти, які виникли в результаті взаємодії природи і людської діяльності, такі як національні природні парки (НПП), регіональні ландшафтні парки (РЛП), різноманітні ботанічні сади та зоопарки, що поєднують природну цінність із досягненнями людини в охороні природи. Території, які постраждали від негативного впливу людської діяльності, але можуть стати основою для екологічного відновлення та розвитку, такі як індустріальні ландшафти, полігони твердих побутових відходів (ТПВ), а також об'єкти, що сприяють вирішенню екологічних проблем, зокрема підприємства для очищення стоків або сміттєсортувальні комплекси.

Серед важливих характеристик екологічних туристичних дестинацій можна виділити території, що мають особливий охоронний статус. Такі місця зазвичай розташовані в мальовничих, природно привабливих зонах, які привертають увагу не лише туристів, а й науковців завдяки своїй унікальності. Вони мають багатий досвід організації екскурсійної діяльності, ефективно розвивають туристичну інфраструктуру, налагоджують систему послуг для відвідувачів, а також формують екологічні нормативи для організації діяльності на своїх територіях. До того ж, у таких місцях часто існують розвинені маршрути для екотуристів, що дозволяє зробити перебування більш зручним і змістовним.

У контексті екологічного туризму в початковій школі, він є потужним інструментом для виховання у дітей поваги до природи та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Залучення до спостереження за природними процесами та красою природи сприяє розвитку естетичних почуттів і формує позитивні емоції. Діти вчаться відчувати

гармонію навколишнього світу, розвиваючи у собі доброту та відповідальність за збереження природи. У невимушених обставинах екологічного туризму вони здобувають навички спілкування і співпраці, навчаються поводитись з оточуючим світом і один з одним під час виконання спільних завдань, що важливо для їхнього соціального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Екологічні екскурсії – шлях до екологічної свідомості : метод. посіб. URL: <https://naurok.com.ua/ekologichni-ekskursi-shlyah-do-ekologichno-svidomosti-87385.html> (дата звернення 28.10.2024р.).
2. Кобенюк Г. В. Теоретичні засади організації екологічних екскурсій в школі. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1392/1/H-Kobenek_ZZPK_IS_IPSP.pdf (Дата звернення 29.10.2024).
3. Матвеева Н. О. Теорія і методика виховання: формування екологічної культури молодших школярів: нав.-метод. посіб. Івано-Франківськ, 2013. 146 с.
4. Михайлова О. А. Перспективи розвитку екотуризму: природоохоронні території та історико-культурна спадщина URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vdakk/2010_1/17.pdf (Дата звернення 28.10.2024).
5. Ноздріна Л. В. Управління проектами : підручник. Київ : ЦУЛ, 2010. 430 с.
6. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник ; Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.
7. Піменов В. Г. Розвиток екологічного туризму в Україні: основні поняття, проблеми, сучасний стан. *Вісник ХДАК*. Вип. 52. 2018. С. 198–208. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php> (Дата звернення 28.10.2024).
8. Скрипченко І. Т. Інноваційні технології в туризмі : навч. посіб. Дніпро : Журфонд, 2021. 137 с.
9. Тарасова В. В., Нестерчук І. К., Ковалевська І. М., Осіпчук А. С. Географія туризму: екологічний туризм : підручник. Житомир, 2021. 252 с.
10. Українська асоціація активного та екологічного туризму. URL: <http://uaeta.org/ua/tourism/17> (Дата звернення 28.10.2024).
11. Шумлянська Н. В. Екотуризм як форма долучення до природної та культурної спадщини. *Культура України*. 2014. Вип. 47. С.14–18.
12. Ярмолюк Д. І. Інноваційні види туризму. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/14-2.pdf> (Дата звернення 28.10.2024).